

W. M.

**"Anioł Dowgird - myslitel epoki
Prosveszczenija", E. K. Doroszewicz,
Mińsk 1967 : [recenzja]**

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/3, 632-633

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

także wspomnieć o staroniemieckim XI w. przekładzie fragmentu *Organonu*, wydanym jednak drukiem dopiero w XIX w.

Bibliografia poprzedzona jest wstępem, omawiającym cel jej i zadania, przynoszącym wiadomość historyczną o Arystotelesie w niemieckich przekładach, zaznaczającym wreszcie z budową bibliografii, zakresem rzeczowym i zasięgiem chronologicznym, układem i metodą opisu oraz rodzajami indeksów. Zadaniem opracowania jest według autorki chęć nie tylko przedstawienia wykazu tłumaczeń filozofa, ale i wskazanie przez ten wykaz na dzieje recepcji Arystotelesa w Niemczech. Żałować należy, że w oparciu o zestawiony materiał nie próbowała podać opisu dziejów tej recepcji, zamieszczony we wstępie zarys jest zbyt lakoniczny.

Samo zestawienie, obejmujące 207 przekładów (przeważnie opisanych na podstawie autopsji), dzieli się na cztery części: dzieła zbiorowe, wydanie trzech lub więcej poszczególnych pism, wybory z pism, poszczególne utwory. Te ostatnie zestawione zostały według alfabetu łacińskiego tytułów, pod nimi umieszczono przekłady niemieckie, od tytułów niemieckich utworów jak i tytułów drobniejszych części stosowano odsyłacze (np. *Erste Analytiken*, zob. *Analytica Priora*). Dla ścisłego określenia utworów autorka podawała przy hasłach łacińskich informację, gdzie dany utwór umieszczony jest w wydaniu greckim Bekkera (vol. 1—5, Berlin 1831—1870). Przysiąc trzeba, że opisy — stosujące się zresztą do skomplikowanej i przestarzałej Instrukcji Pruskiej dla katalogów alfabetycznych, przeładowane są wszelkiego rodzaju symboliką bibliograficzną — literowo-cyfrową. Zbyt wiele tu skrótów i owej precyzji (w złym tego słowa znaczeniu) bibliograficznej, która utrudnia korzystanie, zwłaszcza szybkie, z bibliografii, no i skomplikowanym czyni jej „czytanie”. Odbija się to również na tak cennych dla historyka, zainteresowanego tematem, uwagach bibliograficznych.

W zakończeniu autorka przytacza wykaz wykorzystanej literatury — podstawowe niemieckie źródła bibliograficzne i katalogi. Książka posiada dwa indeksy: łacińskich tytułów dzieł Arystotelesa oraz osobowy — tłumaczy, wydawców itp. Szkoda, że nie ma chronologicznego, chociażby odsyłającego do numerów pozycji — byłoby dużą pomocą dla określenia dziejów recepcji Arystotelesa. Niezależnie od tych braków bibliografia napewno spełnia nakreślone przez autorkę zadanie.

W. M.

E. K. Doroszewicz, *Anioł Dowgird — myśliciel epoki Proświeszczenia*. „Nauka i Technika”, Mińsk 1967, ss. 252. Akademia Nauk BSSR. Instytut Filozofii i Prawa.

Książka jest tym bardziej ciekawa dla historyka nauki polskiej, ponieważ dotyczy ks. Anioła Dowgirda pijara, profesora Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1818—1832, zajmującego istotne miejsce w dziejach filozofii polskiej. Interesująca jest również możliwość skonfrontowania jej z wydaną wcześniej polską pracą S. Kaczmarska *Anioł Dowgird filozof nieznan* (Warszawa 1965). Doroszewicz swą publikację uważa za pewnego rodzaju uzupełnienie pracy Kaczmarska, a to dzięki wyzyskaniu nieznanych dotąd materiałów rękopiśmiennych, przechowywanych częściowo w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie, częściowo w Bibliotece Akademii Nauk w Ki-jowie.

Rękopisy te obejmują wykłady Dowgirda: kurs filozofii, logikę, filozofię moralną, teologię przyrodzoną nadto *Krótkie uwagi nad duszą zwierząt*. Według autora dopiero pełne wyzyskanie tych materiałów umożliwi dokładne opracowanie postaci Dowgirda, postaci reprezentatywnej dla oświecenia, ciekawej zwłaszcza ze względu na

anty-kantyzm. Doroszewicz omawia w swej pracy także (w oparciu o odnalezione rękopisy) poglądy Dowgirda dotyczące powiązań teorii prawdopodobieństwa z logiką, problem roli hipotez w poznaniu, analizuje elementy semantyki, występujące w jego pracach, nadto niektóre aspekty stosunku języka do myślenia. Za ciekawe uważa także próby Dowgirda w zakresie psychologii zwierząt. Analizując poglądy etyczne Dowgirda, w związku z rękopisem o filozofii moralnej stara się Doroszewicz rozważyć jego myśli o składnikach filozofii praktycznej, próby połączenia utylitarysty z „wyższymi wartościami duchowymi”, wreszcie uwagi naszego filozofa, dotyczące imperatywu kategorycznego Kanta.

Książkę otwiera krótki wstęp, charakteryzujący epokę, niestety zbyt może popularyzatorski. Rozdział pierwszy poświęcony jest życiu i działalności Dowgirda, rozdział drugi — jego teorii poznania i logice, trzeci — krytyce idealizmu subiektywnego i sceptycyzmu, czwarty — szeregowi problemów metafizyki, etyki i psychologii porównawczej. W dodatkach umieszczono fragmenty pism Dowgirda. Książka zawiera streszczenia polskie i angielskie, informacje o rękopisach i literaturze, a także indeks osób.

W. M.

Almanach „Biblioteki Narodowej”. W pięćdziesięciolecie wydawnictwa 1919—1969. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław 1969, ss. 209, ilustracje.

„Powstała w listopadzie 1919 roku i od tego czasu po dziś dzień *Biblioteka Narodowa* pracuje nieprzerwanie nad udostępnieniem szerokim rzeszom czytelniczym dzieł literatury i myśli dalszej i bliższej przeszłości, które stanowią historyczną podstawę rozwoju współczesnej literatury i kultury polskiej” — czytamy w nocie *Od Wydawnictwa* umieszczonej na wstępie wymienionego tomiku (s. 3). I dalej: „Pięćdziesięciolecie *Biblioteki Narodowej* jest prawdziwym świętem dla pracowników Wydawnictwa [...], jest na pewno również jubileuszem kultury polskiej, ale przede wszystkim może jest imponującym sukcesem kilku pokoleń polskich uczonych: filologów, historyków, językoznawców, a także krytyków i pisarzy, którzy swoim wysiłkiem badawczym i twórczym [...], przyczynili się do wydania blisko pięciu milionów egzemplarzy opatrzonych tytułem *Biblioteki Narodowej*” (ss. 4—5).

Wspomnienia i refleksje wokół *Biblioteki Narodowej* i o jej uczonych współpracownikach, napisane przez trzynastu autorów, zamieszczono w tym tomie (ss. 9—98). Nadto tom zawiera głosy recenzentów *Biblioteki Narodowej* (ss. 101—139; sześć wypowiedzi) oraz opracowany przez Juliana Pelca katalog *Biblioteki Narodowej* (200 tomów w serii I i 160 w serii II). Historię nauki interesują, ze względu na osobę autora lub treść tomików, przede wszystkim następujące pozycje (w nawiasie numer tomu BN — seria I): H. Kołłątaj, *Stan oświecenia w Polsce* (nr 144); tenże, *Wybór pism politycznych* (nr 140); Komisja Edukacji Narodowej [...]. *Wybór źródeł* (nr 126); M. Kopernik, *Wybór pism w przekładzie polskim* (nr 15); Kuźnica Kołłątajowska. *Wybór źródeł* (nr 130); J. Lelewel, *Wybór pism historycznych* (nr 133); *Obrońcy języka polskiego* [...] (nr 146); W. Smoleński, *Szkoły historyczne w Polsce* [...] (nr 142); J. Sniadecki, *O Koperniku* (nr 159); tenże, *Zywot literacki Hugona Kołłątaja z opisaniem stanu Akademii Krakowskiej* [...] (nr 136); *Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia* (nr 157).

Przedstawiony tu *Almanach* wydany został w takiej samej szacie graficznej i formacie, jak wszystkie tomiki *Biblioteki Narodowej*. Nie jest jednak wliczony w numerację kolejną.

Z. Br.